

Sarıveliler (Karaman) ve Çevresinde Yetişen Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri

Yavuz BAĞCI¹, Rukiye ERDOĞAN¹, Süleyman DOĞU²

¹Selçuk Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Kampüs, Konya

²Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Biyoloji Eğitimi, Konya

e-mail: ybagci66@gmail.com

Öz: Bu çalışma, Karaman il sınırları içerisinde yer alan Sarıveliler ilçesi ve çevresinde yöre halkı tarafından kullanılan doğal ve kültür bitkilerin etnobotanik kullanımlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma 2009-2011 yılları arasında yürütülmüş 45 familyaya ait 78 taksonun yöre halkı tarafından etnobotanik kullanımları tespit edilmiştir. Kullanım açısından en fazla tür içeren familyalar Lamiaceae ve Rosaceae familyasıdır. Bunlardan 47 bitkinin tıbbi amaçla, 49 bitkinin gıda olarak, 7 bitkinin eşya yapımında, 2 bitkinin boya ve 2 bitkinin hijyen amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir. Bölgeye has lokal endemikler olan *Tulipa cinnabarina* K.Perss. ve *Viola ermenekensis* Yıldırımli & Dinç ve *Crocus biflorus* Mill. subsp. *isauricus* (Siehe ex Bowles) Mathew bitkilerinin etnobotanik kullanımları ilk kez tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Etnobotanik, Karaman, Bitki-insan ilişkileri, Sarıveliler.

Ethnobotanical Features of Growing Plants in Sarıveliler (Karaman) and Its Environment

Abstract: In this study, it is aimed to determine the ethnobotanical usages of natural and culture plants used by local people growing in Sarıveliler and its environment within the Karaman city. The research for this aim was conducted between 2009-2011 years. The ethnobotanical usages of 78 species belonging to 45 families by locals of the region were identified. Families with the most species in terms of use are determined as Lamiaceae and Rosaceae families. Also, it is determined that 47 plants are used for medical purposes, 49 plants for food purpose, 7 plants for article construction, 2 plants for paint, and 2 plants for hygiene purpose by local people. The ethnobotanical usages of *Tulipa cinnabarina* K.Perss. and *Viola ermenekensis* Yıldırımli & Dinç and *Crocus biflorus* Mill. subsp. *isauricus* (Siehe ex Bowles) Mathew plants as local endemics belonging to the typical of the region are firstly emphasized in this study.

Keywords: Ethnobotany, Karaman, Plant-People Relations, Sarıveliler.

1. Giriş

Etnobotanik terimi, ilk kez 1895 yılında, bir biyoloji profesörü olan John W. Harshberger tarafından kullanılmaya başlanmış olup, basitçe “bitkilerin yerel halk tarafından kullanımı” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca etnobotanik teriminin ilk geçtiği yer

olan, Harshberger’in "The Purposes of Ethnobotany" adlı eseri bu konuda bilinen ilk yayındır (Heinrich, 2004).

Etnobotaniğin ortaya çıkışında, çeşitli hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla binlerce yıldan beri tıbbi bitkilerin kullanılması büyük rol oynamıştır. Bitkilerden en çok gıda ve tedavi edici

olarak yararlanılmakla beraber, yakıt, yapı malzemesi, süs eşyası yapımı, boyar madde ve büyü, nazar gibi inançsal amaçlı vb. kullanımlar da yaygındır (Baytop, 1984-1994). Anadolu'nun birçok yerinden toplanarak mutfaklara giren bitki sayısı oldukça fazladır. Bu özellik aynı zamanda coğrafi ortam ile insan arasındaki ilişkileri yansıtan önemli bir örnektir (Avcı, 2005).

Ülkemizde bu konu ile ilgili bilgileri tespit amacıyla yapılan etnobotanik çalışmalar son yıllarda artış göstermiştir. (Ertuğ, 2000-2002-2004; Bağcı, 2000; Bağcı ve ark., 2001; Bağcı ve ark., 2006; Toroğlu ve Çenet, 2006; Oral, 2007; Yeşil, 2007; Bulut, 2008; Deniz, 2008; Kargioğlu ve ark., 2010; Saday, 2009). Daha önceleri bu konuyla ilgili maalesef çok fazla çalışma yapılmamıştır. Bu sebeple özellikle kırsal alanlarda yöresel kullanıma sahip bitkilerle ilgili bilgiler tespit edilmediğinden özellikle teknolojinin gelişmesi ile bu bitkilerin kullanımını azaldığı gibi bitkilerin kullanım şeklini bilen kaynak kişilerinde vefat etmesiyle bilgiler kaybolmaya yüz tutmuştur.

Bu çalışma İç Anadolu bölgesi illerinden Karaman sınırları içerisinde yer alan Sarıveliler ilçesi ve çevre köylerde yaşayan halkın kullandığı bitkilerin yöresel ve bilimsel adlarının tespiti, bu bitkilerden faydalanma amaç ve şekillerinin belirlenmesi ile elde edilen bilgilerin kaydedilmesi sonucu oluşan kaynak bir

çalışmadır. Bu çalışma halkın çoğunlukla deneme yanılma yöntemi ile tespit edip nesiller boyunca aktarmaya çalıştığı, bitkilerin kullanımına ilişkin bilgiler, gerek yukarıda ifade edilen sebepler gerekse yeni dönemin ilgisizliği ve önceki neslin yaşlılığın etkisi ile unutkan olması ya da bu dünyadan ayrılması gibi etkenler sonucu yok olup gitmemesi için gerekli olduğu düşünüldüğü için yapılmıştır.

Ülkemizde özellikle son yıllarda yapılan etnobotanik çalışmalarla kullanılan bitkilerin ve kullanım amaçlarının belirlenmesine çalışılmaktadır. Bu çalışmanın amacı da; Sarıveliler (Karaman) ilçesi florasını oluşturan bazı bitkilerin yöresel adlarını ve kullanım alanlarını belirlemektir. Araştırma alanı ile ilgili bu güne kadar detaylı bir etnobotanik çalışma yapılmamıştır. Sadece Asil ve Eriş (1988) Mut-Gülner-Ermenek yöresi halk ilaçları ile ilgili bir araştırma yapmışlardır.

2. Materyal ve Metot

Araştırma materyalini Adiller Mahallesi, Asar Tepe, Başyayla, Civandere köyü, Civler köyü, Çayarası köyü, Çorak Dağ, Çukurbağ köyü, Dikenli Tepe, Dumlugöze köyü, Dulavrat Tepe, Elmayurdu köyü, Esentepe köyü, Fakırçalı yaylası, Göktepe, Günder köyü, Işıklı Köyü, Karabatur Tepe, Kocaoğlanlı yaylası, Sarıveliler, Solak yaylası, Tepebaşı köyü, Turanşah Dağı, Uğurlu köyü, Yalman Tepe

ve Ziftlik Tepe'den toplanan bitki örnekleri oluşturmuştur.

Bilgi toplamak için ise Adiller Mahallesi, Aney yaylası, Asar Tepe, Başyayla, Boyalı yaylası, Civandere köyü, Civler köyü, Çayarası köyü, Çukurbağ köyü, Dumlugöze köyü, Elmayurdu köyü, Fakırçalı yaylası, Günder köyü, Göktepe, Hasançavuş yaylası, Işıklı köyü, Kocaoğlanlı yaylası, Sarıpınar yaylası, Sarıveliler, Solak yaylası, Tepebaşı köyü ve Uğurlu köyü halkı ile görüşülmüştür.

Bitkilerin kullanımları ile ilgili bilgiler bahçelerde çalışan insanlardan, kahvehanede oturan amcalardan, evlerde yaşlı teyzelerden ve yaylalara göç eden göçebe halktan alınmıştır. Bu esnada yöre halkından 300 kişi ile görüşülmüş ancak bayanların çekingen davranmalarından dolayı 180 kişinin verdiği bilgiler kayıt altına alınmıştır.

Numuneler yöre halkıyla birlikte bizzat araziye çıkılarak toplanılmıştır. Periyodik dönemlerde yapılan arazi çalışmaları sırasında bitkilerin fotoğrafları çekilmiştir (kullanılan kısım, çiçek ve meyve). Toplanan bitki numuneleri ise uygun şekilde preslenerek kurutulmuş, Davis'e göre (1965-1985) teşhis edildikten sonra Selçuk Üniversitesi KNYA Herbariumunda saklanmak üzere kayıt altına alınmıştır.

Araştırma sonuçları bulgular kısmında bitkiler, Gymnosperm ve Angiosperm olarak

dikotiledon ve monokotiledon ayrımı olmaksızın alfabetik sıraya göre, familyası, bilimsel adı, lokalitesi, yöresel adı, genel adı, kullanılan kısımları, kullanım amacı ve kullanım şekli sırası ile verilmiştir.

Sarıveliler ve Çevresi Hakkında Genel Bilgiler

Sarıveliler İlçesi İç Anadolu Bölgesinin güneyinde, Orta Torosların güney yamaçlarında Göksu havzasını kapsayan, Taşeli Platosunda yer alır. İlçe doğusunda Ermenek, kuzey doğusunda Başyayla, kuzeyinde Taşkent, güneyinde Gazipaşa, güney batısında Alanya İlçeleri yer alır (Şekil 1).

İlçenin denizden yüksekliği ortalama olarak 1650 m olup bu yükseklik yaylalarda 1850 m'ye kadar ulaşmaktadır. İlçe 343 km²'lik bir alan kaplamaktadır. Yerleşim olarak Orta Torosların eteklerinde kurulduğundan bölge dağlık olup, tarım arazileri yok denecek kadar azdır. İlçeden Göksu ırmağının kolları geçmekte olup, bu çaylar derin vadiler oluşturmuştur.

İlçenin tamamında karasal iklim hakimdir. Yazları oldukça sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlıdır. İklimde dayalı olarak ilçe genelinde geniş orman arazileri bulunmakta olup, yaz aylarında yine iklimde dayalı olarak Alanya, Gazipaşa, Anamur ilçelerinden aşiretler ilçe sınırları içerisinde bulunan Barcın Yaylasına çıkmaktadır.

Şekil 1. Araştırma Bölgesinin Haritası

İlçenin denizden yüksekliği ortalama olarak 1650 m olup bu yükseklik yaylalarda 1850 m'ye kadar ulaşmaktadır. İlçe 343 km²'lik bir alan kaplamaktadır. Yerleşim olarak Orta Torosların eteklerinde kurulduğundan bölge dağlık olup, tarım arazileri yok denecek kadar azdır. İlçeden Göksu ırmağının kolları geçmekte olup, bu çaylar derin vadiler oluşturmuştur.

İlçenin tamamında karasal iklim hakimdir. Yazları oldukça sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve kar yağışlıdır. İklimle dayalı olarak ilçe genelinde geniş orman arazileri bulunmakta olup, yaz aylarında yine iklimle dayalı olarak Alanya, Gazipaşa, Anamur ilçelerinden aşiretler ilçe sınırları

içerisinde bulunan Barcın Yaylasına çıkmaktadır.

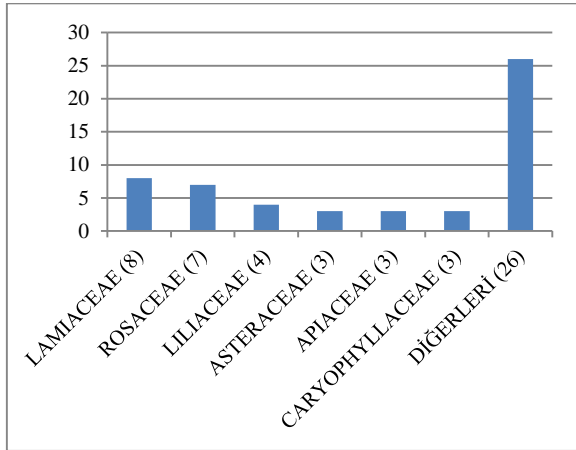
İlçenin 2010 yılı nüfus sayımına göre ilçe merkezinde 5733, kasaba ve köylerde 7553 olmak üzere toplam 13286 nüfus bulunmaktadır. 343 kilometrekarelik alana sahip olan ilçede kilometrekareye 39 kişi düşmektedir. İlçe nüfus yoğunluğu bakımından ilin en yoğun nüfuslu ilçesidir. Nüfus artış hızı en yüksek ve en genç ilçedir.

3. Araştırma Sonuçları ve Tartışma

Sariveliler ilçe merkezi ve merkeze yakın köylerde yaşayan bölge halkı genelde

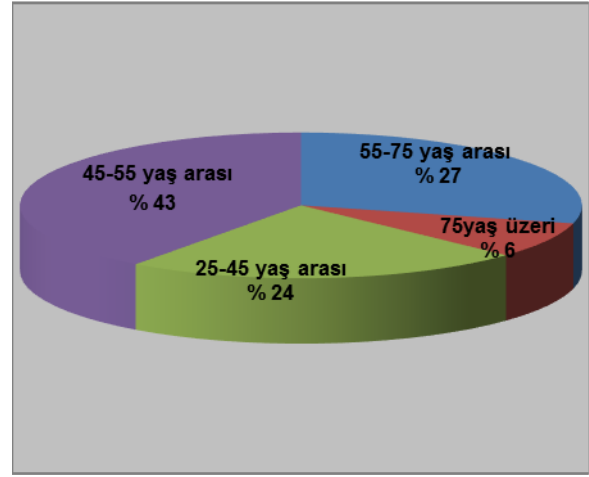
ilçenin bulunduğu coğrafi şartlardan dolayı kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Kırsal kesimde yaşayan halkın beslenme, sağlık, yakacak gibi temel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü doğal kaynaklardan sağlamaktadırlar.

Yapılan araştırma sonucu farklı kullanımlara ait 45 familyadan 78 bitki tespit edilmiştir. Kullanım açısından en fazla tür içeren familyalar Lamiaceae ve Rosaceae familyasıdır (Şekil 2). Bunlardan 47 bitkinin tıbbi amaçla, 49 bitkinin gıda olarak, 7 bitkinin eşya yapımında, 2 bitkinin boya ve 2 bitkinin hijyen amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

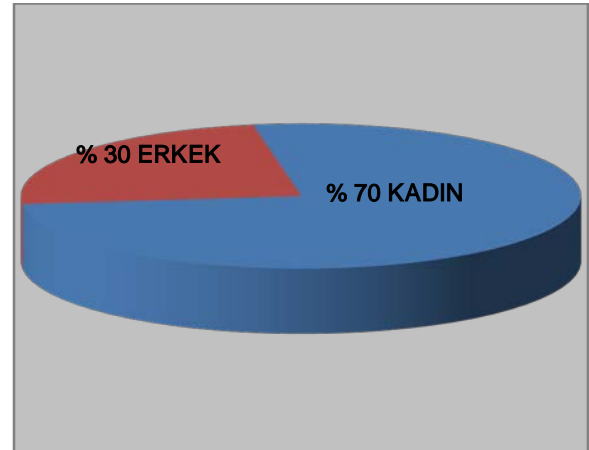
Şekil 2. Etnobotanik kullanımın familyalara göre dağılımı

Yöre halkıyla karşılıklı görüşme yapılarak elde edilen etnobotanik verilerin % 24'ü 25- 45 yaş aralığında, % 43'ü 45-55 yaş aralığındakilerden, % 27'si 55-75 yaş aralığındakilerden ve % 6'sı 75 yaş üzerindeki insanlardan elde edilmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. Bilgi alınan yöre halkının yaşlara göre dağılımı

Karşılıklı görüşme yapılan insanların çoğunluğunu bayanlar % 70 oranında oluştururken erkeklerin oranı ise % 30'dur (Şekil 4).

Şekil 4. Bilgi alınan yöre halkının cinsiyetine bağlı dağılımı

Sarıveliler ve çevresinde yetişen bitkilerin yerel isimleri, kullanılan kısımları ve kullanım amaçlarına göre listelenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Sarıveliler ve çevresinde yetişen bitkilerin kullanılan kısımları ve kullanım amaçları

Familiya adı	Latince adı	Yerel adı	Kullanılan kısmı	Kullanım amacı
Acanthaceae	<i>Acanthus mollis</i> L.	Karanünü	Yaprak	Gıda
Alliaceae	<i>Allium sativum</i> L.	Sarımsak	Yaprak, Soğan	Gıda, Tıbbi
Amaryllidaceae	<i>Galanthus elwesii</i> Hokk. f.	Öksüzöğlan	Soğan	Tıbbi
Anacardiaceae	<i>Pistacia palaestina</i> Boiss	Çöğüre	Meyve	Gıda, Tıbbi
Anacardiaceae	<i>Rhus coriaria</i> L.	Sumak	Meyve	Gıda
Apiaceae	<i>Anethum graveolens</i> L.	Dereotu	Yaprak	Gıda, Tıbbi
Apiaceae	<i>Ferula elaeochytris</i> Korovin	Çaşır	Kök	Tıbbi
Apiaceae	<i>Foeniculum vulgare</i> Mill.	İrezdene	Yaprak	Tıbbi
Acoraceae	<i>Acorus calamus</i> L.	Eğir	Meyve	Tıbbi
Araceae	<i>Arum elongatum</i> Steven subsp. <i>detruncatum</i> (C.A.Mey. ex Schott) H.Riedl	Gabarçık	Meyve, Kök	Gıda, Tıbbi
Araliceae	<i>Hedera helix</i> L.	Sarmaşık	Sürgün, Kök	Gıda, Tıbbi
Asparagaceae	<i>Muscari muscarimi</i> Medicus	Nergis	Çiçek	Gıda
Asteraceae (Compositae)	<i>Helichrysum arenarium</i> (L.) Moench subsp. <i>aucheri</i> (Boiss.) Davis & Kupicha	Ölemez otu - Yılan otu	Çiçek	Tıbbi
Asteraceae	<i>Onopordum tauricum</i> Willd.	Göğündürme	Yaprak, Kök	Gıda, Tıbbi
Asteraceae	<i>Scorzonera cana</i> (C.A.Mey.) Hoffm. var. <i>jacquiniana</i> (W.Koch) Chamb.	Dedesakalı	Yaprak	Gıda
Berberidaceae	<i>Berberis crataegina</i> DC.	Karamuk	Yaprak, Kök	Gıda
Boraginaceae	<i>Alkanna tubulosa</i> Boiss.	Kök boya	Kök	Boya
Boraginaceae	<i>Anchusa azurea</i> Mill. var. <i>azurea</i>	Oğlan otu	Yaprak	Gıda
Brassicaceae	<i>Raphanus raphanistrum</i> L.	Turp otu	Yaprak	Gıda
Buxaceae	<i>Buxus sempervirens</i> L.	Şimşir ağacı	Odun	Eşya
Cannabaceae	<i>Celtis australis</i> L.	Kahve Dikeni	Meyve	Gıda, Tıbbi
Caryophyllaceae	<i>Dianthus elegans</i> d'Urv. var. <i>elegans</i>	Karanfil	Kök	Gıda
Caryophyllaceae	<i>Saponaria mesogitana</i> Boiss.	Sabun otu	Çiçek	Hijyen
Caryophyllaceae	<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke var. <i>vulgaris</i>	Gımişkan	Yaprak	Gıda, Tıbbi
Convolvulaceae	<i>Convolvulus scammonia</i> L.	Yiğit kurtaran – Mahmude otu	Yaprak, Çiçek	Gıda, Tıbbi
Cucurbitaceae	<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A. Rich	Eşek hıyarı – Ebuçehil karpuzu	Meyve	Tıbbi
Cucurbitaceae	<i>Lagenaria vulgaris</i> L. (Molina) Standley	Su kabağı	Meyve	Gıda, Tıbbi, Eşya
Cupressaceae	<i>Juniperus oxycedrus</i> L. subsp. <i>oxycedrus</i>	Katran ardıcı	Dal	Tıbbi
Euphorbiaceae	<i>Euphorbia kotschyana</i> Fenzl	Sütleğen	Yaprak, Öz suyu	Tıbbi
Fabaceae	<i>Spartium junceum</i> L.	Katrayağı	Yaprak	Tıbbi
Fagaceae	<i>Quercus coccifera</i> L.	Meşe ağacı	Odun, Uç sürgünü	Eşya, Tıbbi
Hypericaceae	<i>Hypericum perforatum</i> L.	Kantaron	Çiçek	Tıbbi
Iridaceae	<i>Crocus biflorus</i> Mill. subsp. <i>isauricus</i> (Siehe ex Bowles) Mathew	Gözenek	Soğan	Gıda

Juglandaceae	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	Meyve, Odun,	Gıda, Eşya, Boya
Labiataeae	<i>Cyclotrichium origanifolium</i> (Labill.) Manden. & Scheng.	Tüter ot	Kabuk	Gıda, Tıbbi
Labiataeae	<i>Mentha piperita</i> L.	Nane	Çiçek, Yaprak	Gıda, Tıbbi
Labiataeae	<i>Mentha spicata</i> L. subsp. <i>tomentosa</i> (Briq.) Harley	Yarpuz	Yaprak	Gıda
Labiataeae	<i>Sideritis libanotica</i> Labill. <i>libanotica</i>	Adaçayı	Yaprak	Gıda
Labiataeae	<i>Sideritis libanotica</i> Labill. subsp. <i>linearis</i> (Bent.) Bornm	Topuklu çay	Çiçek	Gıda
Labiataeae	<i>Stachys lavandulifolia</i> Vahl var. <i>lavandulifolia</i>	Tavşan kuyruğu	Çiçek	Gıda
Labiataeae	<i>Teucrium polium</i> L.	Ülper yavşanı	Çiçek	Tıbbi
Labiataeae	<i>Thymus sipyleus</i> Boiss. subsp. <i>sipyleus</i> var. <i>sipyleus</i>	Kekik	Çiçek, Yaprak	Gıda, Tıbbi
Liliaceae	<i>Fritillaria acmopetala</i> Boiss. subsp. <i>wendelboi</i> Pax	Ağlayan gelin	Yaprak, Öz suyu	Tıbbi
Liliaceae	<i>Gagea foliosa</i> (J.& C.Presl) Schult. & Schult.f.	Sarıcakız	Soğan	Gıda
Liliaceae	<i>Tulipa humilis</i> Herb.	Dağ lalesi	Soğan	Gıda
Liliaceae	<i>Tulipa cinnabarina</i> K.Perss.	Lale	Soğan	Tıbbi
Malvaceae	<i>Malva neglecta</i> L.	Ebegümece	Soğan	Gıda, Tıbbi
Moraceae	<i>Ficus carica</i> L. subsp. <i>carica</i>	İncir	Yaprak	Gıda, Tıbbi
Moraceae	<i>Morus alba</i> L.	Dut	Meyve	Gıda
Orchidaceae	<i>Orchis mascula</i> L. subsp. <i>pinatorum</i> (Boiss. & Kotschy) G. Camus, Monogr.	Çayır otu	Meyve	Gıda
Papaveraceae	<i>Papaver lacerum</i> Popov	Haşhaş	Yumru, Yaprak	Gıda
Papaveraceae	<i>Papaver rhoeas</i> L.	Vici vici	Yaprak	Gıda
Pedaliaceae	<i>Sesamum indicum</i> L.	Cücü bağırsağı – Küncü güzeli	Yaprak	Gıda
Pinaceae	<i>Cedrus libani</i> A. Rich. var. <i>libani</i>	Sedir	Yaprak, Tohum	Tıbbi, Eşya
Pinaceae	<i>Pinus nigra</i> J.F. Arnold subsp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe var. <i>pallasiana</i>	Akkabuk	Sakız, Odun	Tıbbi
Plantaginaceae	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Eşek ayağı	Kabuk, Uç	Tıbbi
Platanaceae	<i>Platanus orientalis</i> L.	Biladan	sürgün, Reçine	Eşya
Poaceae	<i>Elymus repens</i> L.	Gelem ayrık - Yürüyen ayrık	Çiçek	Tıbbi
Poaceae	<i>Zea mays</i> L.	Mumet	Odun	Gıda, Tıbbi
Polygonaceae	<i>Polygonum cognatum</i> Meissn.	Kuş böğreği	Kök	Gıda
Polygonaceae	<i>Rumex acetosella</i> L.	Kuzukulağı	Meyve, Püskül	Gıda
Portulacaceae	<i>Portulaca oleracea</i> L.	Tösmeken	Yaprak	Gıda
Primulaceae	<i>Cyclamen cilicium</i> Boiss & Heldr. var. <i>cilicium</i>	Ayı şalgası	Yaprak	Tıbbi
Ranunculaceae	<i>Ranunculus arvensis</i> L.	Muhabbet çiçeği	Yaprak	Tıbbi
Rosaceae	<i>Cerasus avium</i> L.	Kiraz	Çiçek	Gıda, Tıbbi
Rosaceae	<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. subsp. <i>monogyna</i>	Öküzgözü Ağacı	Çiçek	Gıda, Eşya
Rosaceae	<i>Cydonia oblonga</i> Mill.	Ayva	Meyve, Sap,	Gıda, Tıbbi
Rosaceae	<i>Malus sylvestris</i> Mill.	Elma	Çekirdek	Gıda, Tıbbi
Rosaceae	<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula	Meyve, Odun	Gıda, Tıbbi
Rosaceae	<i>Pyrus elaeagnifolia</i> L.	Yaban armudu	Meyve, Yaprak,	Gıda

Rosaceae	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	Çiçek	Gıda, Tıbbi
Santalaceae	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>abietis</i> (Wiesb.) Abrom.	Gövelek	Meyve, Kabuk	Tıbbi
Scrophulariaceae	<i>Verbascum sp.</i> L.	Sığırkuyruğu	Meyve, Yaprak	Tıbbi
Scrophulariaceae	<i>Veronica anagallis-aquatica</i> L.	Yavşan	Meyve	Tıbbi
Styraceae	<i>Styrax officinalis</i> L.	Tesbih ağacı	Meyve	Eşya, Hijyen
Urticaceae	<i>Urtica dioica</i> L.	Isırğa	Yaprak	Gıda, Tıbbi
Violaceae	<i>Viola ermenekensis</i> Yıldırımılı & Dinç	Doğal menekşe	Çiçek	Tıbbi
Vitaceae	<i>Vitis vinifera</i> L.	Üzüm	Yaprak	Gıda, Tıbbi
			Tohum	
			Yaprak	
			Çiçek	
			Meyve	

Karşılıklı görüşmeler sonucunda elde edilen etnobotanik kullanımı olan bitkilerin listesi aşağıda listelenmiştir;

ACANTHACEAE

Bitkinin Adı: *Acanthus mollis* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Karanünü

Kullanılan Kısım: Sapa kalkmadan önceki yaprakları

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve çökelek ile (lor peyniri) karıştırılarak börek içi olarak kullanılır.

ACORACEAE

Bitkinin Adı: *Acorus calamus* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Eğir

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bebeklerin gaz sancılarını gidermek için meyve ezilip öz suyu çıkarılarak bebeklerin ağzına 1-2 damla damlatılır.

ALLIACEAE

Bitkinin Adı: *Allium sativum* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Sarımsak

Kullanılan Kısım: Yaprak, Soğanı

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra yemeklerde ve salatalarda kullanılır. Diş ağrısını gidermek için bitkinin soğanı ezilerek özsuyu diş dibine sürülür.

AMARYLLIDACEAE

Bitkinin Adı: *Galanthus elwesii* Hokk. fil.

Bitkinin Yöresel Adı: Kardelen

Kullanılan Kısım: Soğanı

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Ağrı ve sancıları gidermek için bitkinin soğanları kaynatılarak bir su bardağı içilir.

ANACARDIACEAE

Bitkinin Adı: *Pistacia palaestina* Boiss.

Bitkinin Yöresel Adı: Çöğüre

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin meyveleri kurutulup ezildikten sonra kahve olarak pişirilip içilir. Mide ağrılarını gidermek için bitkinin meyveleri kaynatılır ve sıcak olarak yemeklerden önce bir su bardağı içilir. Yanıkları iyileştirmek için taze olarak toplanan bitkinin meyveleri ezilerek yarannın üzerine sürülür.

Bitkinin Adı: *Rhus coriaria* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Sumak

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin meyveleri yıkanıp kurutulduktan sonra ezilerek baharat olarak kullanılır.

APIACEAE

Bitkinin Adı: *Anethum graveolens* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Dereotu

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yemeklerde ve salatalarda kullanılır. Anne sütünü arttırmak için bitkinin yaprakları kaynatılarak yemeklerden önce sıcak olarak bir su bardağı içilir. Adet kanamalarının daha kolay ve sancısız olması için bitkinin yaprakları kaynatılarak bir çay bardağı içilir.

Bitkinin Adı: *Ferula elaeochytris* Korovin

Bitkinin Yöresel Adı: Çaşır

Kullanılan Kısım: Kök ve yaprakları

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bağırsaklardaki kurdu düşürmek ve afrodizyak olarak kullanmak için bitkinin kökleri ve yaprakları kaynatılıp bir iki su bardağı içilir.

Bitkinin Adı: *Foeniculum vulgare* Mill.

Bitkinin Yöresel Adı: İrezdene

Kullanılan Kısım: Yaprakları ve meyveleri

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bebeklerdeki gaz sancılarını gidermek için bitkinin yaprakları ve meyveleri kaynatılıp soğutulduktan sonra bir-iki çay kaşığı içirilir.

ARACEAE

Bitkinin Adı: *Arum elongatum* Steven
subsp. *detruncatum* (C.A.Mey. ex Schott

Bitkinin Yöresel Adı: Gabarcık

Kullanılan Kısım: Meyve, Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin meyveleri yoğurt çorbasının içine atılır. (3 ya da 4 tane). Siğili iyileştirmek için bitkinin kökü siğilin üzerine sürülür. Basur (Hemoroid) hastalığını geçirmek için bitkinin meyvelerinden 2-3 tane yutulur. Öksürüğü gidermek için bitkinin meyveleri ezilip çay gibi demlenerek birkaç bardak içilir.

ARALIACEAE

Bitkinin Adı: *Hedera helix* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Sarmaşık

Kullanılan Kısım: Sürgün, Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin taze sürgünleri soğan ve çökelek ile (lor peyniri) karıştırılarak börek içi olarak kullanılır. Vücuttaki iltihabı gidermek için bitkinin kökleri kaynatılıp yemeklerden önce birer çay bardağı içilir.

ASPARAGACEAE

Bitkinin Adı: *Muscari muscarimi* Medikus

Bitkinin Yöresel Adı: Nergis

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Toplanan çiçekler yıkanıp temizlendikten sonra nefesin güzel kokması için ağızda çiğnenir veya yutulur.

ASTERACEAE

Bitkinin Adı: *Helichrysum arenarium* (L.) Moench subsp. *aucherii* (Boiss.) Davis & Kupicha

Bitkinin Yöresel Adı: Ölemez otu-Yılan otu

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: İdrar yollarındaki iltihapları gidermek ve taşları düşürmek için bitkinin çiçeği kaynatılıp aç karnına iki su bardağı içilir. Romatizma ve kireçlenmeyi iyileştirmek için bitkinin çiçeği kaynatılıp bir su bardağı içilir. Sarılığın iyileşmesi için bitkinin çiçeği kaynatılır ve bu su ile banyo yapılır. Taze olarak toplanan bitkinin çiçekleri kurutulur. Soğuk algınlığında göğsü yumuşatması için bitkinin çiçekleri çay gibi demlenerek birkaç bardak içilir.

Bitkinin Adı: *Onopordum tauricum* Willd.

Bitkinin Yöresel Adı: Göğündürme

Kullanılan Kısım: Yaprak, Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve yumurta ile karıştırılarak börek içi olarak kullanılır. Yarayı olgunlaştırmak ve içindeki iltihabı çıkarmak için bitkinin yaprakları ezilerek yaraya sarılır. Böbrek taşlarını düşürmek için bitkinin kökleri kaynatılıp günde iki su bardağı içilir.

Bitkinin Adı: *Scorzonera cana* (C.A.Mey.) Hoffm. var. *jacquiniana* (W.Koch) Chamb.

Bitkinin Yöresel Adı: Dedesakalı

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra salatalarda kullanılır.

BERBERIDACEAE

Bitkinin Adı: *Berberis crataegina* DC.

Bitkinin Yöresel Adı: Karamuk

Kullanılan Kısım: Yaprak, Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra yufka ekmekle dürüm yapıp üzerine toz şeker serpilerek yenilir. Taze olarak toplanan bitkinin kökü yıkanıp temizlendikten sonra çorba yapılır.

BORAGINACEAE

Bitkinin Adı: *Alkanna tubulosa* Boiss.

Bitkinin Yöresel Adı: Kök boya

Kullanılan Kısım: Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin kökü kaynatılarak boya elde edilir. Bu boya ile koyunların yünlerinden elde edilen ipler boyanır.

Bitkinin Adı: *Anchusa azurea* Mill. var. *azurea*

Bitkinin Yöresel Adı: Oğlan otu

Kullanılan Kısım: Sapa kalkmadan önceki yapraklar

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp

temizlendikten sonra soğan ve çökelek ile (lor peyniri) karıştırılarak börek içi yapılır.

BRASSICACEAE

Bitkinin Adı: *Raphanus raphanistrum* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Turp otu

Kullanılan Kısım: Sapa Kalkmadan önceki yapraklar

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları haşlandıktan sonra soğan ve yumurta ile kavruarak yenilir.

BUXACEAE

Bitkinin Adı: *Buxus sempervirens* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Şimşir ağacı

Kullanılan Kısım: Dallar

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Ağacın odununa şekil verilerek baston ve kaşık yapılır.

CANNABACEAE

Bitkinin Adı: *Celtis australis* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Kahve diken

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan meyveler ezilip kahve gibi pişirilerek içilir. Böbrek ağrısını gidermek ve böbrek kumlarını dökmek için bitkinin meyveleri kaynatılıp bir iki bardak içilir. Bitkinin meyveleri kaynatılıp sara krizi geçiren hastalara içilir.

CARYOPHYLLACEAE

Bitkinin Adı: *Dianthus elegans* d'Urv. var. *elegans*

Bitkinin Yöresel Adı: Karanfil

Kullanılan Kısım: Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin kökü yıkanıp temizlendikten sonra kaynatılıp çay olarak içilir.

Bitkinin Adı: *Saponaria mesogitana* Boiss.

Bitkinin Yöresel Adı: Sabun otu

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin çiçekleri sabun olarak el yıkamada kullanılır.

Bitkinin Adı: *Silene vulgaris* (Moench) Garcke var. *vulgaris*

Bitkinin Yöresel Adı: Gımişkan

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp ayıklandıktan sonra soğan ve peynir ile karıştırılıp börek içi olarak kullanılır. İdrar söktürücü ve idrar yolları iltihabını giderici olarak bitkinin yaprakları kaynatılarak bir iki su bardağı içilir.

CONVOLVULACEAE

Bitkinin Adı: *Convolvulus scammonia* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Yiğit kurtaran-Mahmudeotu

Kullanılan Kısım: Yaprak, Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve çökelek ile (lor peyniri) karıştırılıp börek içi yapılır. Mide ağrısını gidermek için bitkinin çiçekleri kaynatılıp yemeklerden önce bir su bardağı içilir.

CUCURBITACEAE

Bitkinin Adı: *Ecballium elaterium* (L.) A. Rich

Bitkinin Yöresel Adı: Eşekhiyari – Ebucehil karpuzu

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Sinüzit ve migreni iyileştirmek için bitkinin meyvesinin suyu bir miktar su ile karıştırılıp buruna bir iki damla damlatılır.

Bitkinin Adı: *Lagenaria vulgaris* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Su kabağı

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yemeği yapılır. Kulak sancısını gidermek için bitkinin iç kısmından alınan bir parça ısıtılıp kulağın üzerine konularak bekletilir. Su kabağının içi oyularak su taşımaya yarayan kevki yapılır.

CUPRESSACEAE

Bitkinin Adı: *Juniperus oxycedrus* L. subsp. *oxycedrus*

Bitkinin Yöresel Adı: Katran Ardıcı

Kullanılan Kısım: Dal

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Kırıkları tutturmak için ardıç ağacının dalı kırığa sarılır. Kırık kaynayana kadar sabitlenir. Kırık kaynadıktan sonra çıkarılır.

EUPHORBIACEAE

Bitkinin Adı: *Euphorbia kotschyana* Fenzl

Bitkinin Yöresel Adı: Sütleşen

Kullanılan Kısım: Yaprak, Öz suyu

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin öz suyu akrep sokmalarında zehri almak için akrebin soktuğu bölgeye sürülür. Koyunların vücuduna düşen kurdu çıkarmak için bitkinin yaprakları ezilip lapa haline getirilerek yaranın üzerine sarılır.

FABACEAE

Bitkinin Adı: *Spartium junceum* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Katrayağı

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Vücuttaki yarayı iyileştirmek için bitkinin yaprağı ezilip lapa haline getirilerek yaranın üzerine sarılır.

FAGACEAE

Bitkinin Adı: *Quercus coccifera* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Meşe ağacı

Kullanılan Kısım: Odun, Uç sürgünü

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Meşe odunundan senit (yufka ekmek açılan tahta) ve dibek (havan) yapılır. Ağacın uç sürgünleri (mazısı) ezilerek tozu yanık ve

pişikleri iyileştirmek için problemlili bölgeye sürülür.

HYPERICACEAE

Bitkinin Adı: *Hypericum perforatum* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Kantaron

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Mide ve sindirim sistemi rahatsızlıklarını gidermek için bitkinin çiçeği kaynatılarak yemeklerden önce bir su bardağı içilir.

IRIDACEAE

Bitkinin Adı: *Crocus biflorus* Mill. subsp. *isauricus* (Siehe ex Bowles) Mathew

Bitkinin Yöresel Adı: Gözenek

Kullanılan Kısım: Soğan

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin soğanları yıkanıp toprağından arındırıldıktan yumurta ve soğan ile pişirilerek yenilir.

JUGLANDACEAE

Bitkinin Adı: *Juglans regia* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Ceviz

Kullanılan Kısım: Meyve, Odun, Kabuk

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Meyveleri taze olarak tüketilir. Odunundan hamur teknesi yapılır. Meyvenin taze olan dış kabuğı su ile kaynatılarak boya elde edilir.

LAMIACEAE

Bitkinin Adı: *Cyclotrichium origanifolium* (Labill.) Manden. & Scheng.

Bitkinin Yöresel Adı: Tüter ot

Kullanılan Kısım: Toprak üstü kısımları

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin çiçekleri kaynatılıp çay olarak içilir. Bitkinin toprak üstü kısımları yıkanıp temizlendikten sonra bir leğene konulan kaynamış su içerisine bırakılarak nefes darlığı çeken hastalara buharını teneffüs etmeleri sağlanır.

Bitkinin Adı: *Mentha piperita* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Nane

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp kurutulduktan sonra baharat olarak kullanılır. Mide ağrısını ve bulantıyı gidermek için kurutulmuş bitki kaynatılıp içine limon sıkılarak bir su bardağı içilir.

Bitkinin Adı: *Mentha spicata* L. subsp. *tomentosa* (Briq.) Harley

Bitkinin Yöresel Adı: Yarpız

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve yumurta ile karıştırılıp börek içi olarak kullanılır. Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları salatalarda kullanılır. Yıkanıp kurutulduktan sonra ezilerek baharat olarak çorbalarda kullanılır. Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp ayıklandıktan sonra yufka ekmeğe dürüm yapıp yenilir. Tansiyonu düşürmek ve baş ağrısını gidermek için

bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek içilir. İdrar yolları iltihabını gidermek için bitkinin yaprakları kaynatılarak aç karnına bir bardak içilir.

Bitkinin Adı: *Sideritis libanotica* Labill. subsp. *libanotica*

Bitkinin Yöresel Adı: Ada çayı

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitki yıkanıp temizlendikten sonra çiçekleri sıcak suda bekletilip çay olarak içilir.

Bitkinin Adı: **Sideritis libanotica* Labill. subsp. *violascens* (P.H.Davis) P.H.Davis

Bitkinin Yöresel Adı: Topuklu çay

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin çiçekleri yıkanıp kurutulduktan sonra çay olarak demlenip içilir.

Bitkinin Adı: *Stachys lavandulifolia* Vahl var. *lavandulifolia*

Bitkinin Yöresel Adı: Tavşan kuyruğu

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin çiçekleri yıkanıp kurutulduktan sonra çay olarak demlenip içilir.

Bitkinin Adı: *Teucrium polium* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Ülper yavşanı

Kullanılan Kısım: Çiçek, Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Mide ağrısını, mide bulantısını ve mide üşütmesini gidermek için bitkinin çiçekleri kaynatılarak bir su bardağı içilir. Bebeklerin gaz sancısını gidermek için bitkinin yaprakları ezilip, arpa unuyla yoğrulduktan sonra pişirilerek bebeklerin karnına sarılır. Ateşi düşürmek için bitkinin yaprakları suya batırılıp mendilin arasına konularak alına sarılır.

Bitkinin Adı: *Thymus sipyleus* Boiss. subsp. *sipyleus* var. *sipyleus*

Bitkinin Yöresel Adı: Gara Kekik

Kullanılan Kısım: Yaprak, Öz suyu

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp kurutulduktan sonra ufalanır. Ufalanmış bitki baharat olarak yemeklerde kullanılır. Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları çay gibi demlenerek içilir. Diş ağrısını gidermek için taze olarak toplanan bitkinin öz suyu diş dibine sürülür. Karın ağrısını ve sancıyı gidermek için bitkinin yaprakları kaynatılıp bir bardak içilir.

LILIACEAE

Bitkinin Adı: *Fritillaria acmopetala* Boiss. subsp. *wendelboi* Pax

Bitkinin Yöresel Adı: Ağlayan gelin

Kullanılan Kısım: Soğan

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Baş ağrısı ve romatizma ağrısını gidermek için bitkinin

soğanları pişirilip lapa yapılarak ağrıyan bölgeye sarılır.

Bitkinin Adı: *Gagea foliosa* (J.& C.Presl) Schult. & Schult. fil.

Bitkinin Yöresel Adı: Sarıcakız

Kullanılan Kısım: Soğan

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin soğanı yemeklerde ve salatalarda kullanılır.

Bitkinin Adı: *Tulipa humilis* Herb.

Bitkinin Yöresel Adı: Dağ Lalesi

Kullanılan Kısım: Soğan

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin soğanları temizlendikten sonra yemeklerde ve salatalarda kullanılır.

Bitkinin Adı: *Tulipa cinnabarina* K.Perss.

Bitkinin Yöresel Adı: Lale

Kullanılan Kısım: Soğan

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Karın ağrısını gidermek için bitkinin soğanı yenilir.

MALVACEAE

Bitkinin Adı: *Malva neglecta* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Ebegümeci

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve pirinç ile pişirilerek yenilir. Yarayı olgunlaştırmak ve içindeki iltihabı çıkarmak için bitkinin yaprakları pişirilip ılık olarak yaranın üzerine sarılır. Yanıkları iyileştirmek için taze olarak toplanan

bitkinin yaprakları ezilerek yanığın üzerine sarılır.

MORACEAE

Bitkinin Adı: *Ficus carica* L. subsp. *carica*

Bitkinin Yöresel Adı: İncir

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Meyveleri taze olarak tüketilir. Akrep sokmalarında zehri almak için meyvenin sütü akrebin soktuğu bölgeye sürülür.

Bitkinin Adı: *Morus alba* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Dut

Kullanılan Kısım: Meyve, Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Meyveleri taze olarak tüketilir. Taze olarak toplanan meyveler yıkanıp temizlendikten sonra ezilip pekmez olarak kaynatılır. Bitkinin yaprakları yıkanıp temizlenir. Köftelik bulgurdan küçük köfteler yapılır ve yaprağın içine sarılır. Bu şekilde hazırlanan yapraklar pişirilip üzerine yoğurt dökülerek yenilir.

ORCHIDACEAE

Bitkinin Adı: *Orchis mascula* L. subsp. *pinatorum* (Boiss. & Kotschy) G. Camus, Monogr

Bitkinin Yöresel Adı: Çayır otu

Kullanılan Kısım: Yumur, Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze iken toplanan bitkinin yumruları kurutulup ezildikten sonra su ya da süt ile kaynatılıp içilir. Bitkinin yaprakları yıkanıp

temizlendikten sonra soğan ve yumurta ile kavrulularak yemek yapılır.

PAPAVERACEAE

Bitkinin Adı: *Papaver lacerum* Popov

Bitkinin Yöresel Adı: Haşhaş

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin genç yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve çökelek (lor peyniri) ile karıştırılarak börek içi olarak kullanılır.

Bitkinin Adı: *Papaver rhoeas* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Vici vici

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin genç yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra soğan ve çökelek (lor peyniri) ile karıştırılarak börek içi olarak kullanılır.

PEDALIACEAE

Bitkinin Adı: *Sesamum indicum* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Cücü bağırsağı – Küncü güzeli

Kullanılan Kısım: Yaprak, Tohum

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin genç yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra salatalarda kullanılır. Bitkinin tohumları böreklerde kullanılır.

PINACEAE

Bitkinin Adı: *Cedrus libani* A. Rich. var. *libani*

Bitkinin Yöresel Adı: Sedir

Kullanılan Kısım: Sakızı, Odun

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Sedir ağacından elde edilen sakız yaraların kapanması için yaranın üzerine sürülür. Odunundan yaba (harman savurmakta kullanılan, çatal biçiminde, tahtadan tarım aracı) ve semer yapılır.

Bitkinin Adı: *Pinus nigra* Arnold subsp. *pallasiana* (Lamb.) Holmboe var. *pallasiana*

Bitkinin Yöresel Adı: Akkabuk

Kullanılan Kısım: Kabuk, Uç sürgün, Reçine

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Kanser hastalığına iyileştirmek için karaçamın iç kabuğu kaynatılıp günde iki bardak içilir. Mide hastalığını gidermek için çamın uç sürgünleri kaynatılıp yemeklerden önce bir bardak içilir. Çam odununun reçineli kısmından püse çıkarılır. Püse zeytinyağından daha koyu, siyaha yakın renkte kahverengi bir sıvıdır. Püse, sabun ile karıştırılarak pomat yapılarak iltihaplı yaralara sarılır.

PLANTAGINACEAE

Bitkinin Adı: *Plantago lanceolata* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Eşek ayağı

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin çiçekleri toplanıp kurutulduktan sonra böbrek taşını düşürmek için kaynatılıp bir iki bardak içilir.

PLATANACEAE

Bitkinin Adı: *Platanus orientalis* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Biladan

Kullanılan Kısım: Odun ve yaprakları

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Çınar ağacının odunundan senit (yufka açılan tahta) ve dibek (havan) yapılır. Yaprakları sıcak suda demlenerek eklem ağrılarının iyileşmesi için içilir.

POACEAE

Bitkinin Adı: *Elymus repens* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Gelem ayırık - Yürüyen ayırık

Kullanılan Kısım: Kök

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin kökü ile kaynatılıp ağrı kesici olarak içilir.

Bitkinin Adı: *Zea mays* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Darı

Kullanılan Kısım: Meyve, Püskül

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin taneleri ıspanak ve ısırgan ile karıştırılıp börek içi olarak kullanılır. Bitkinin taneleri koçanından ayıklanarak çorba yapılır. Böbrek ağrılarını gidermek için bitkinin püskülü kaynatılıp bir iki bardak içilir.

POLYGONACEAE

Bitkinin Adı: *Polygonum cognatum* Meissn.

Bitkinin Yöresel Adı: Kuş böğreği

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra yufka ekmeğe dürüm yapılarak yenilir. Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp ayıklandıktan sonra süt ile pişirilip üzerine yoğurt dökülerek yenilir.

Bitkinin Adı: *Rumex acetosella* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Kuzukulağı - Evelik

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra salatalarda kullanılır. Haşlanarak batırığın (kısır) yanında yenilir.

PORTULACACEAE

Bitkinin Adı: *Portulaca oleracea* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Semizotu

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitkinin yaprakları yıkanıp temizlendikten sonra yemeği yapılır. Taze iken salataya konulur. Yoğurt ile karıştırılarak cacık yapılır.

PRIMULACEAE

Bitkinin Adı: *Cyclamen cilicium* Boiss & Heldr. var. *cilicium*

Bitkinin Yöresel Adı: Ayı şalgası

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Bitkinin çiçekleri kaynatılıp hastalanan katırlara içirilir.

RANUNCULACEAE**Bitkinin Adı:** *Ranunculus arvensis* L.**Bitkinin Yöresel Adı:** Muhabbet çiçeği**Kullanılan Kısım:** Çiçek**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Yaraları iyileştirmek için bitkinin çiçeği ezilerek yaranın üzerine sarılır.**ROSACEAE****Bitkinin Adı:** *Cerasus avium* L.**Bitkinin Yöresel Adı:** Kiraz**Kullanılan Kısım:** Meyve, Sap, Çekirdek**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Meyveleri taze olarak tüketilir. Meyvenin sapı kaynatılıp idrar söktürücü olarak bir iki bardak içilir. Kabızlığı gidermek için meyvenin çekirdeği yutulur.**Bitkinin Adı:** *Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna***Bitkinin Yöresel Adı:** Alıç**Kullanılan Kısım:** Meyve, Odun**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Meyveleri taze olarak tüketilir. Odunundan baston yapılır.**Bitkinin Adı:** *Cydonia oblonga* Mill.**Bitkinin Yöresel Adı:** Ayva**Kullanılan Kısım:** Meyve, Yaprak, Çiçek**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Meyveleri taze olarak tüketilir. Öksürüğü ve boğaz ağrısını gidermek için bitkinin yaprağı, limon kabuğu ve nane kaynatılıp bir iki bardak içilir. Mide ağrısını gidermek için bitkinin çiçeği kaynatılıp yemeklerden önce bir bardak içilir.**Bitkinin Adı:** *Malus sylvestris* Mill.**Bitkinin Yöresel Adı:** Elma**Kullanılan Kısım:** Meyve, Kabuk**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Meyveleri taze olarak tüketilir. Kışın kullanmak için taze meyveler doğranıp güneşte kurutulur. İdrar yollarındaki iltihabını gidermek için elmanın kabuğu kaynatılıp bir iki bardak içilir.**Bitkinin Adı:** *Mespilus germanica* L.**Bitkinin Yöresel Adı:** Muşmula**Kullanılan Kısım:** Meyve, Yaprak**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Taze olarak toplanan meyveler yıkanıp ayıklandıktan sonra ezilerek marmelat yapılır. Mide rahatsızlığını gidermek için bitkinin yaprağı kaynatılıp yemeklerden önce bir bardak içilir.**Bitkinin Adı:** *Pyrus elaeagnifolia* L.**Bitkinin Yöresel Adı:** Yaban armudu**Kullanılan Kısım:** Meyve**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Taze olarak toplanan meyveler kurutulduktan sonra öğütülerek un yapılır. Hazmı kolaylaştırmak için bu un buğday unu ile karıştırılarak ekme yapılır.**Bitkinin Adı:** *Rosa canina* L.**Bitkinin Yöresel Adı:** Kuşburnu**Kullanılan Kısım:** Meyve**Kullanılış Amacı ve Biçimi:** Taze olarak toplanan meyveler yıkanıp temizlendikten sonra ezilir. Ezilen meyveler kaynatılarak

marmelat yapılır. Grip ve nezleyi iyileştirmek için bitkinin meyveleri kaynatılıp çay olarak içilir.

SANTALACEAE

Bitkinin Adı: *Viscum album* L. subsp. *abietis* (Wiesb.) Abrom.

Bitkinin Yöresel Adı: Gövelek

Kullanılan Kısım: Tüm bitki

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Ladin ağacının gövdesinin üzerinde yetişen parazite gövelek denir. Bu parazit ağacın gövdesinden alınarak yıkanıp temizlenir. Kalp hastalığını ve mide rahatsızlığını iyileştirmek için bitki kaynatılıp günde bir su bardağı içilir.

SCROPHULARIACEAE

Bitkinin Adı: *Verbascum sp.*

Bitkinin Yöresel Adı: Sığırkuyruğu

Kullanılan Kısım: Çiçek

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Böbrek taşı düşürmek için bitkinin çiçekleri kaynatılıp bir iki bardak içilir.

Bitkinin Adı: *Veronica anagallis-aquatica* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Yavşan

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Karın ağrısını ve üşütmeyi gidermek için bitkinin yaprakları kaynatılıp bir bardak içilir.

STYRACACEAE

Bitkinin Adı: *Styrax officinalis* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Tesbih Ağacı

Kullanılan Kısım: Tohum

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Tohumları delinip ipe dizilerek tespih yapılır. Taze olarak toplanan bitkini tohumları ezilip pişirilerek temizlik için kullanılır.

URTICACEAE

Bitkinin Adı: *Urtica dioica* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Isırgan

Kullanılan Kısım: Yaprak

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Taze olarak toplanan bitki yıkanıp temizlendikten sonra yumurta ve soğan ile kavruarak yemeği yapılır. İdrar yolları iltihabını ve vücuttaki iltihabı sökmek için bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir. Romatizmayı iyileştirmek ve ödemi atmak için bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilir. Bel ağrısını gidermek için bitkinin kökleri kaynatılıp bir iki bardak içilir. Kanser hastalığını gidermek için çay gibi demlenip içilir. Damar tıkanıklığını gidermek için çay gibi demlenip içilir. Bitkinin kökü kaynatılıp çocuğu olamayan kadınlar buharına oturtulur.

VIOLACEAE

Bitkinin Adı: *Viola ermenekensis* Yıldırımlı & Dinç

Bitkinin Yöresel Adı: Menekşe

Kullanılan Kısım: Tüm bitki

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Kalp hastalığını gidermek için bitki kaynatılıp bir iki bardak içilir.

VITACEAE

Bitkinin Adı: *Vitis vinifera* L.

Bitkinin Yöresel Adı: Üzüm

Kullanılan Kısım: Meyve

Kullanılış Amacı ve Biçimi: Meyveleri taze olarak tüketilir veya ezilerek pekmezi kaynatılır. Pekmez ve un pişirilerek lapa yapılır. Yaranın içindeki iltihabı çıkarmak için bu lapa yaranın üzerine sarılır. Taze olarak toplanan meyveler kurutulur. Kuru üzüm çekirdekleriyle beraber ezilerek vücuttaki kırık ve çatlaklara sarılır.

Sarıveliler ilçe merkezi ve merkeze yakın köylerde yaşayan bölge halkı genelde ilçenin bulunduğu coğrafi şartlardan dolayı kırsal kesimlerde yaşamaktadır. Kırsal kesimde yaşayan halkın beslenme, sağlık, yakacak gibi temel ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü doğal kaynaklardan sağlamaktadırlar.

Sarıveliler ve çevresindeki yapılan araştırma sonucu farklı kullanımlara ait 45 familyadan 78 bitki tespit edilmiştir. Kullanım açısından en fazla tür içeren familyalar Lamiaceae ve Rosaceae familyasıdır. Bunlardan 47 bitkinin tıbbi amaçla, 49 bitkinin gıda olarak, 7 bitkinin eşya yapımında, 2 bitkinin boya ve 2

bitkinin hijyen amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Araştırma alanına yakın çevrelerde yapılmış araştırmalarda değişik amaçlarla kullanılan bitkilerin yöresel adlarının büyük bir kısmı tespitlerimizle benzerlik göstermektedir (Asil ve Eriş, 1988; İlçim ve Varol, 1996; Duran, 1998; Başaran, 2003; Mart, 2006; Metin, 2009). Ancak yöresel isimler açısından farklılık gösteren türler, *Pistacia palaestina*, *Teucrium polium*, *Orchis mascula* subsp. *pinatorum*, *Sesamum indicum*, *Pinus nigra* subsp. *pallasiana*, *Cyclamen cilicium* var. *cilicium*, *Crataegus monogyna* subsp. *monogyna*'dır.

Gıda olarak kullanılan bitkiler ile ilgili yöreye has ayrıntıları şu şekilde belirtmek mümkündür. Doğal otsu bitkilerin yaprakları daha çok börek içi olarak kullanılmakta ya da yemeği yapılmaktadır. Bunun haricinde taze olarak salatalarda ya da yufka ekmeğine dürüm yapılarak yenilmektedir. Kurutulup ezildikten sonra da baharat olarak kullanılmaktadır. Yöre halkının gıda olarak çiğ veya pişirerek kullandığı bitkiler açısından bakıldığında, gıda olarak kullanılan bitkilerin aynı zamanda tıbbi amaçlardaki kullanıldığı görülmektedir. Gıda olarak kullanılan 49 bitkinin 24'ü aynı zamanda tedavi amaçla kullanılmaktadır. Gıda olarak tüketilen *Crocus biflorus* subsp. *isauricus*, *Tulipa cinnabarina*, yöreye has endemik bitkiler olup etnobotanik kullanımı ilk kez tespit edilmiş ve *Gagea foliosa*

türünün gıda olarak kullanımı yakın bölgelerdeki çalışmalarda rastlanmamıştır (Asil ve Eriş, 1988; İlçim ve Varol, 1996; Duran, 1998; Başaran, 2003; Mart, 2006; Metin, 2009).

Tıbbi amaçla kullanılan bitkilerde ise; doğrudan yeme, dekoksasyon, infüzyon, ezerek hastalıklı bölgeye sarma, lapa haline getirilip pişirdikten sonra hastalıklı bölgeye sarma, içindeki etken maddenin zararını önlemek için sulandırarak buruna damlatma, bitki özsuğunu rahatsız olan bölgeye sürme gibi yöntemlerin kullanıldığı görülmüştür. Bitkilerin çay gibi kullanıldığında içeriğinin bozulmaması için dekoksasyon yöntemi, fazla kurumuş veya özsuğu zor çıkan bitkilerde infüzyon yöntemi kullanılır. Bu işlemler yapılırken bitkinin çoğu zaman göz kararı kullanıldığı tespit edilmiştir. Tıbbi amaçla kullanılan bitkiler; *Acorus calamus*, *Allium sativum*, *Anethum graveolens*, *Arum elongatum* subsp. *detruncatum*, *Cedrus libani*, *Celtis australis*, *Cerasus avium*, *Convolvulus scammonia*, *Cyclamen cilicium* var. *cilicium*, *Cydonia oblonga*, *Ecballium elaterium*, *Elymus repens*, *Euphorbia kotschyana*, *Ferula elaeochytris*, *Ficus carica* subsp. *carica*, *Foeniculum vulgare*, *Fritillaria acmopetala* subsp. *wendelboi*, *Galanthus elwesii*, *Hedera helix*, *Helichrysum arenarium* subsp. *aucheri*,

Juniperus oxycedrus subsp. *oxycedrus*, *Lagenaria vulgaris*, *Malus sylvestris*, *Malva neglecta*, *Mentha piperita*, *Mentha spicata* subsp. *tomentosa*, *Mespilus germanica*, *Onopordum tauricum*, *Pinus nigra* subsp. *nigra* var. *caramanica*, *Pistacia terebinthus*, subsp. *palaestina*, *Plantago lanceolata*, *Quercus coccifera*, *Ranunculus arvensis*, *Rosa canina*, *Silene vulgaris* var. *vulgaris*, *Spartium junceum*, *Teucrium polium*, *Thymus sipyleus* subsp. *sipyleus* var. *sipyleus*, *Tulipa cinnabarina*, *Urtica dioica*, *Verbascum sp.*, *Veronica anagalli-aquatica*, *Viola ermenekensis*, *Viscum album* subsp. *abietis*, *Vitis vinifera*, *Zea mays* taksonlarıdır. Bu taksonlardan, *Fritillaria acmopetala* subsp. *wendelboi*, *Tulipa cinnabarina*, *Viola ermenekensis* dar yayılış alanlarına sahip lokal endemiklerdir. Bu türlere ait tedavi amaçlı etnobotanik kullanımı araştırma alanına yakın bölgelerde yapılan çalışmalarda rastlanmamış ve ilk defa kayıt altına alınmaktadır (Asil ve Eriş, 1988; İlçim ve Varol, 1996; Duran, 1998; Başaran, 2003; Mart, 2006; Metin, 2009).

Teşekkür

Bu çalışma Selçuk Üniversitesi BAP koordinatörlüğü tarafından **10201098** nolu proje ile desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı S. Ü. BAP'a teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- Asil S, Eriş O (1988). Mut, Gülnar, Ermenek yöresi halk ilaçları üzerinde bir inceleme, *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları* 39–47.
- Avcı M (2005). Çeşitlilik ve endemizm açısından Türkiye'nin bitki örtüsü, *İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Coğrafya Dergisi*, İstanbul.
- Bağcı Y (2000). Ethnobotanical features of Aladağlar (Yahyalı, Kayseri) and its vicinity, *Herb J. Syst. Bot.* 7, 89–94.
- Bağcı Y, Dinç M, Dural H (2001). Uzunsöğüt köyü ve çevresinin (Türkoğlu-Kahramanmaraş) bazı bitkilerinin yerel adları ve etnobotanik özellikleri, *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi* 9.
- Bağcı Y, Dural H, Savran A (2006). Pozantı (Adana) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adaları ve etnobotanik özellikleri, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fen Dergisi* 27.
- Başaran S (2003). Elmalı yöresinde doğal olarak yetişen bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri, *Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü*, Ankara.
- Baytop T (1984). Türkiye'de bitkiler ile tedavi (geçmişte ve bugün), *İstanbul Üniv. Yayınları No:3255, Eczacılık Fak. No: 40*, İstanbul.
- Baytop T (1994). Türkçe bitki adları sözlüğü, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları* 578, Ankara.
- Bulut GE (2008). Bayramiç (Çanakkale) yöresinde etnobotanik araştırmalar, Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul
- Çimen Oral D (2007). Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerinde etnobotanik araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Davis PH, (1965-1985). Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol:1-9, *Edinburg Üniv. Press*.
- Deniz L (2008). Uşak Üniversitesi Bir Eylül Kampüsü (Uşak) Florası ve etnobotanik açıdan değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*, Afyon.
- Duran A (1998). Akseki (Antalya) ilçesindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri, *Ot Sistematik Botanik Dergisi* 5(1), 77–92.
- Ertuğ F (2000). An ethnobotanical study in Central Anatolia (Turkey), *Economic Botany Journal* 54(2), 155–182.
- Ertuğ F (2002). Bodrum yöresinde halk tıbbında yararlanılan bitkiler, *14. Bitkisel İlaç Hammaddesi Toplantısı*, Bildiriler, K.H.C. Başer ve N. Kırmir (Eds.), 29-31 Mayıs, Eskişehir.
- Ertuğ F (2004). Etnobotanik çalışmaları ve Türkiye'de yeni açılımlar, *Kebikeç* 18, 181–187.
- Güner A, Aslan S, Ekim T, Vural M, Babaç MT (Edlr.) (2012). Türkiye bitkiler listesi (Damarlı Bitkiler), *Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını*, İstanbul.
- Heinrich M, Barnes J, Gibbons S (2004). Fundamentals of pharmacognosy and phytotherapy, *Churchill Livingstone*, Edinburgh.
- İlçim A, Varol A (1996). Hatay ve K. Maraş (Türkiye) illerindeki bazı bitkilerin etnobotanik özellikleri, *Ot Sistematik Botanik Dergisi* 3(1) 69–74.
- Kargioglu M, Cencki S, Serteser A, Konuk M, Vural G (2010). Traditional uses of wild plants in the Middle Aegean Region of Turkey, *Hum Ecol* 38, 429–450.
- Mart S (2006). Bahçe ve Hasanbeyli (Osmaniye) halkının kullandığı doğal bitkilerin etnobotanik yönden araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*, Adana.
- Metin A (2009). Mut ve çevresinde yetişen bitkilerin (Mersin) etnobotanik özellikleri, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.

- Oral D (2007). Konya ilinde kullanılan halk ilaçları üzerine etnobotanik araştırmalar, *Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Saday H (2009). Güzel oluk Köyü ve evresinin (Erdemli / Mersin) etnobotanik zellikleri, Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- Toroğlu S, enet M (2006). Tedavi amaçlı kullanılan bazı bitkilerin kullanım alanları ve antimikrobiyal aktivitelerinin belirlenmesi için kullanılan metodlar, *Kahramanmaraş Sütçü İmam nv., Fen ve Mühendislik Dergisi*, Kahramanmaraş.
- Yeşil Y (2007). Kürecik (Akçadaę/Malatya) Bucağında bir etnobotanik araştırma, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.